

УДК 378.124:378(4)

ЕВОЛЮЦІЯ МІСІЇ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В ПРОЕКЦІЇ ОСВІТНІХ ТЕНДЕНЦІЙ ЄВРОПИ

Оксана Копанська

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка 41, 79000 Львів, Україна*

Проаналізовано освітні тенденції країн Європейського Союзу на основі європейського виміру освіти. Розглянуто основні напрями еволюції місії викладача вищої школи в проекції освітніх тенденцій Європи.

Ключові слова: освітні тенденції, країни Євросоюзу, європейський вимір освіти, еволюція місії викладача вищої школи, професійні компетенції.

В умовах курсу на європейську інтеграцію України особливо важливою для порівняльно-педагогічних досліджень є орієнтація на освітні процеси, що відбуваються у країнах Європи. Вища освіта в Європі перебуває на етапі системних змін, реалізація яких дасть змогу досягнути мети створення європейського освітнього простору, в якому значно спроститься мобільність студентів, академічних працівників, а вищі навчальні заклади забезпечать студентам повний розвиток їхньої особистості і набуття вмінь, необхідних на ринку праці. Очевидно, що в цьому процесі змінюється й місія викладача вищої школи з огляду на сучасні вимоги суспільства.

Мета нашого дослідження полягає в науково-теоретичному аспекті обґрунтуванні еволюційних змін місії викладача вищої школи в проекції освітніх тенденцій Європи.

Відповідно до мети дослідження поставлено такі завдання:

- виділити головні тенденції в освітній політиці Європи, що ведуть до реалізації європейського виміру освіти;
- спроектувати розвиток місії викладача вищої школи із врахуванням виділених освітніх тенденцій.

Європейська спільнота трактує освіту як проблематику, що є в компетенції кожної окремої країни. Постулати, сформульовані Європейською спільнотою щодо держав, які домагаються членства в ЄС, концентруються навколо двох вимог – освіта повинна бути прозорою, зрозумілою для спостерігачів інших країн; необхідно наближатися до досягнення співмірності етапів навчання, а також до рівноцінності та визнання документів про освіту між окремими країнами ЄС. Немає єдиного документа,

який окреслює рекомендації для освіти в розвинених країнах Заходу. Однак різні важливі міжнародні інституції формують суттєві висновки [2, с. 3].

Від самого початку “європейську освіту” розглядали на практичному рівні, а не як чергову академічну галузь. Тому велику увагу приділяли формуванню компетентності, необхідної в побудові спільної Європи, компетентності, яку повинні мати випускники вищих навчальних закладів. Для того, щоб це стало можливим, необхідно спочатку сформувати таку компетентність у викладачів.

Компетентісно орієнтований підхід до формування змісту освіти став новим концептуальним орієнтиром шкіл зарубіжжя і зумовлює безліч дискусій як на міжнародному, так і на національному рівні різних країн. Учені європейських країн вважають, що набуття молоддю знань, умінь і навичок, спрямоване на їх трансформацію в компетентності, сприяє інтелектуальному і культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності швидко реагувати на запити часу. Саме тому важливе усвідомлення поняття компетентності, що й має бути результатом навчання.

Впровадження ключових компетентностей у зміст освіти та здійснення відповідного моніторингу якості освіти в європейських країнах відбувається поступово, супроводжується широким обговоренням фахівцями і педагогічною громадськістю та глибоким науково-дидактичним обґрунтуванням. Оскільки поняття ключових компетентностей досить багатогранне, його визначення й трактування є постійним предметом дискусій [1].

Результатом дискусії на цю тему стала так звана бернська компетентність, яка була представлена на симпозіумі Ради Європи у Берні 1996 року. Представники багатьох європейських країн створили спільний список європейських вимог до ключових умінь, які повинні мати випускники у Європі, а саме: співпрацювати в групі, користуватись новими засобами інформації, вирішувати проблеми, ознайомлюватись з різними джерелами даних, слухати і брати до уваги погляди інших людей, розмовляти кількома мовами, з'єднувати розрізнені елементи знань, брати на себе відповідальність, бачити зв'язок між минулими і сучасними подіями, справлятися з непевністю і складністю світу.

Згодом Євросоюз запропонував список ключових умінь, необхідних у суспільстві знань, який містить вміння спілкуватись рідною мовою, знання іноземних мов, основні навички у галузі точних наук і технологій, користування інформаційно-комунікаційними технологіями, вміння вчитись, інтерперсональні і громадські вміння, підприємницький хист, культурна свідомість. Саме такі цінності впливають на європейський вимір освіти [3, с. 56].

Наступна необхідна складова у реалізації європейського виміру освіти стосується європейських знань. Для того, щоб бути свідомими громадянами Європейського Союзу, випускники вищих навчальних закладів та їхні викладачі повинні володіти основними знаннями, придатними для життя і праці на спільному європейському просторі.

Професія викладача вищої школи належить до професій творчих, інноваційних, таких, що постійно розвиваються. Постійно відбувається і еволюція місії викладача. Для підтвердження цього наведемо певні аргументи.

1. Те, що є метою і змістом праці і професії викладача, є внутрішньо дуже диференційоване, зіндивідуалізоване, нешаблонне, стосується людської особистості, від природи дуже самотньої і відмінної від інших. Зміни також пов'язані з розвитком науки, культури, техніки, цивілізації, демократії. Цей другий аспект набирає останнім часом прискорення, зокрема в науці та технологіях інформаційних. Це ж вимагає від викладача неперервного навчання і здобуття нових компетенцій. Одним з найвдаліших визначень поняття компетенція є “гармонія композиції інформації, вмінь, розуміння і прагнень (прагнень зробити добре)” [5, 21–23].

Проаналізуємо деякі погляди з цього питання. Міжнародна комісія Ради Європи у своїх документах розглядає поняття “компетентності” як загальні, або ключові, вміння, базові вміння, фундаментальні шляхи навчання, ключові кваліфікації, кроснавчальні вміння або навички, ключові уявлення, опори, або опорні знання.

Компетентності, на думку експертів Ради Європи, передбачають:

- спроможність особистості сприймати і відповідати на індивідуальні та соціальні потреби;
- наявність у неї необхідного для цього комплексу стосунків, цінностей, знань, умінь і навичок. [4, s. 45].

До системи компетенцій викладача вищої школи можна віднести наступні:

- компетенції знаннєві;
- компетенції психолого-педагогічні;
- компетенції діагностичні;
- компетенції дидактично-методичні;
- компетенції комунікаційні;
- компетенції інформаційні та технічні;
- компетенції, що стосуються контролю та оцінювання досягнень;
- компетенції, що стосуються проектування та оцінювання програм, підручників та навчальних посібників;
- компетенції самоосвітні, пов'язані з професійним розвитком та самовдосконаленням.

2. Надзвичайно важливим у підготовці сучасного випускника вищого навчального закладу є його підготовка до самонавчання. Про самонавчання завжди ведуть мову у процесі підготовки студента, проте відмінність сьогоденної ситуації полягає в тому, що вироблення вміння і схильності до самонавчання незабаром трактуватимуть як важливіший критерій ефективності роботи ВНЗ, аніж засвоєння конкретних знань. Минули ті часи, коли можна було забезпечити випускників знаннями і вміннями, придатними протягом всього життя. Надто складніше передбачити майбутнє, щоб бути впевненим, що саме буде потрібне. З огляду на це зростає значення метавміння самонавчання. Уміння самонавчання – це єдине, яке має сенс, підготовка до того, щоб дати собі раду у ситуаціях, які неможливо заздалегідь передбачити.

Самонавчання стане необхідним у пристосуванні до змінних потреб ринку праці. У багатьох освітніх матеріалах знаходимо припущення того, що у XXI столітті людина буде змушена багато разів змінювати роботу, не лише місце праці, але й професію, або ж професійну сферу, і під час кожної такої зміни буде змушена певним речам вчитися від початку. А навіть якщо не змінювати професію, то зважати на старіння раз набутих знань. Це зумовлює необхідність самонавчання [2, с. 8].

З огляду на таку тенденцію, з'являються нові виклики для освіти: треба окреслити, в чому полягає формування готовності до самонавчання, яких особливих умінь, а також власних дій це вимагає від викладача. Зміна місії викладача полягає в тому, що він не може і не повинен в останній інстанції чогось навчити, проте відіграє ведучу роль у справі організації умов навчання. Навчання є завжди власною працею, самоосвітою.

Якщо самонавчання трактувати як особливо важливе метавміння, то для викладача виникає багато нових завдань. До самонавчання треба приготувати, а найкраще приготування – це багаторазове вправлення ситуації, в якій планується навчання і потім відбувається самонавчання.

Змінюється також початкова роль викладача. З головного джерела знань та інформації він еволюціонує в провідника по нескінченних і всюди поширених доступних джерелах інформації та радника молодій людині у набутті вміння оцінювання і селекціонування одержаної інформації. А опанування науки планування діяльності, вироблень умінь пошуку і критичного використання джерел інформації (бібліотеки, каталоги, порадики, інформатори, енциклопедії, підручники, Інтернет), набуття вмінь користуватись джерелами, а також навчання аналізу і синтезу даних є підготовкою до самонавчання.

Відповідно до необхідності вироблення цього метавміння змінюється роль викладача. Не стільки йдеться про постачання знань, а більше про

допомогу в процесі творення і реалізації самонавчання. Важко визначити ця нова роль легша чи важча від традиційної, однак цілковито інша.

4. Результатом праці викладача є очікувані зміни в особистості його студентів, різнобічний психологічний, інтелектуальний і етичний розвиток. Ці очікування, сформульовані в законодавстві, суспільством, майбутніми працедавцями і самими студентами, стають щораз більш свідомі і пов'язані з вимогою високої якості освітніх послуг. Тут ситуація вимагає від викладача самооцінки і аналізу якості власної праці.

5. Роль сучасного викладача щоразу більше еволюціонує в напрямку надійного опікуна, порадирика молодій людині, доброзичливого вихователя, стандарту поваги та культури. Із системи викладач-студент зникатимуть авторитаризм, однобічність думки, агресивність. Зростатиме роль викладача як особистого авторитету, а не офіційного авторитету.

6. Зростає також професійна автономія викладача. З реалізатора рішень, що надходять зверху (програмових, організаційних і ін.) він перетворюється в професіоналіста, який приймає рішення про свою працю і відповідає за її результати. Щораз більше звертається увага на створення інноваційних груп, колегіальності керівництва. Це вимагає нових умінь – правних, соціологічних, організаційних і управлінських.

7. Компетентність у користуванні комп'ютером та іншими сучасними інформаційними технологіями є важливим визначником успіху сьогодні. Тому добра підготовка викладача вищої школи до впровадження інформаційної освіти сприятиме оволодінню цими знаннями та вміннями студентами. Інформаційні технології ведуть до радикального удосконалення навчання. Роль викладача еволюціонує в цьому процесі. Викладач не тільки подає відомості, а в співпраці з комп'ютером стає коментатором, фасилітатором, організатором самонавчання. Нове завдання викладача, щоб випускник вищої школи разом із необхідними знаннями отримувач ґрунтовні уміння використовувати нові інформаційні технології у своїй подальшій професійній діяльності.

8. У період глобалізації та європейської інтеграції щоразу більше зв'язків поєднує нас з іншими державами і культурами. Тому мета та виклик, які стоять перед освітньою системою вищої школи, – допровадити до знання іноземних мов випускника на рівні можливості використання у подальшій професійній діяльності. Це узгоджується з актуальними рекомендаціями Європейського Союзу та Ради Європи. Місія викладача в цьому контексті змінюється від викладу матеріалу лише рідною мовою до використання наукових джерел, написаних іноземними мовами та залучення до їх опрацювання студентів. Це складне завдання, оскільки вимагає від викладача володіння іноземними мовами та роботи з іншомовною літературою. Проте його реалізація дасть вагомі результати у формуванні компетентного та

конкурентноспроможного не лише на вітчизняному, а й на європейському ринку праці випускника вищого навчального закладу.

Отже, реалізація нової сучасної місії викладача вищої школи в проекції освітніх тенденцій Європи сприятиме формуванню фахівця, конкурентноспроможного та мобільного на європейському ринку праці, здатного адаптуватися до стрімких змін і готового навчатися впродовж усього життя.

-
1. *Пометун О.* Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн //Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи. К., 2004. С. 16–25.
 2. *Яновський А.* До чого схиляє нас світ. Основні тенденції в розвинутих країнах. Варшава, 2000. С. 1–13.
 3. *Dziewula D.* Polityka oświatowa Wspólnoty Europejskiej. Warszawa 1995.
 4. Edukacja narodowym priorytetem oraz Edukacja w warunkach zagrożenia. Opracowania zbiorowe pod redakcją Czesława Kupisiewicza. Warszawa-Kraków, 1990.
 5. *Styrowski W., Styrowsa J., Pieluchowski J.* Kompetencje wykładowcy wyższej szkoły współczesnej. Poznań, 2003. S. 21–23

**THE EVOLUTION OF HIGHER SCHOOL TEACHER MISSION IN THE
PROJECTION OF EDUCATIONAL TENDENCIES IN EUROPE****Oksana Kopans'ka***Ivan Franko National University of L'viv
Doroshenko Str., 41, UA – 79000 L'viv, Ukraine*

The article analyses the educational tendencies of the European Union countries within the European measurement of education. It examines the basic trends of high school teacher mission evolution in the projection of educational tendencies in Europe.

Key words: educational tendencies of countries of European Union, European measuring of education, evolution of mission of teacher of high school, jurisdiction of teacher of high school.

**ЭВОЛЮЦИЯ МИССИИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В
ПРОЕКЦИИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТЕНДЕНЦИЙ ЕВРОПЫ****Оксана Копанская***Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Дорошенка 41, 79000 Львов, Украина*

Сделан анализ образовательных тенденций стран Европейского Союза на основе европейского измерения образования. Рассмотрены основные направления эволюции миссии преподавателя высшей школы в проекции образовательных тенденций Европы.

Ключевые слова: образовательные тенденции, стран Евросоюза, европейское измерение образования, эволюция миссии преподавателя высшей школы, профессиональные компетенции.

Стаття надійшла до редколегії 11.06.2008

Прийнята до друку 09.10.2008